

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI OKULLARDA YÜRÜTÜLEN LİSANSÜSTÜ ÇALIŞMALAR YÖNELİK ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Yasemin Günay* - Hülya Hamurcu** - Güzin Özyılmaz Akamca*** - Özlem Şahbaz****

ÖZET

Çalışmada; İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yürütülen lisansüstü araştırmalarda uygulanan anket çalışmalarına yönelik öğretmen görüşleri nitel araştırma yöntemleriyle irdelenmiştir. Bu amaçla; İzmir iline bağlı üç ilçeden seçilen 11 okulda, dört araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, veriler toplanmış ve analiz edilmiştir.

Sonuç olarak; öğretmenler kendilerine uygulanan anketlerin bilimsel amaçlı olduğunu düşünmektedirler. Ancak, bazen anlaşılmayan veya seçenek yetersizliğinden kaynaklanan bir takım nedenlerden dolayı anketlere kendi görüşlerini tam olarak yansıtamadıklarını da belirtmişlerdir. Bu nedenle, öğretmenlerin bir kısmı (%60'ı) ankete cevap vermektense yüzyüze görüşmeyi tercih ettiklerini, böylece anlaşılmayan soruların açıklanmasına olanak sağlandığını ifade etmişlerdir.

ABSTRACT

In this study, teachers' views about questionnaires that are carried out in masters and doctoral researches in primary and secondary schools are investigated by qualitative methods. For this aim, data is gathered by using semi-structured interview form prepared by researchers in 11 schools which are chosen from 3 districts of İzmir.

As a result, teachers think that questionnaires are made for scientific purposes, on the other hand because of incomprehensible questions and insufficient alternatives teachers can not express themselves exactly. For this reason %60 percent of teachers stated that they prefer face to face interviews instead of answering questionnaires, so it make possible to have the questions explained.

GİRİŞ

Üniversitelerde yürütülmekte olan eğitimle ilgili araştırmaların çoğunda, örnekleme öğretmen ve öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklemin görüşlerine başvurmada kullanılan yollar da kısaca, araştırma yöntemleri olarak tanımlanabilmektedir.

Bu araştırma yöntemlerinin bir kısmı örneklemin sahip olduğu özellikleri nicel açıdan ele alırken bir kısmı da nitel olarak incelemeye çalışmaktadır. Özellikle son yıllarda artan disiplinler arası bütüncül araştırma yaklaşımları insan davranışlarının incelenmesinde nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının önemini vurgulamaktadır. Nitel araştırma; kısaca gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir

araştırma süreci olarak tanımlanabilir. Bu süreçte, algı ve olaylar doğal bir ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmaya çalışılmakta ve toplanan verilerden yola çıkılarak sonuçlar ilişkilendirilmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 14-19).

Okullarda yıllardır yürütülen eğitimle ilgili çeşitli çalışmalarda (Akpınar, 2002; Kozandağı, 2000; Hamurcu, 2000) örnekleme olarak kullanılan öğretmenlere farklı nicel araştırma teknikleri uygulanmıştır. Bu tekniklerin (anket, tutum ölçeği vb.) uygulanma sürecinden önce araştırmacılar elde edecekleri verilerin "geçerliliği ve güvenilirliği" belirlemek amacıyla çeşitli uygulamalar yapmakta, önlemler almakta, istatistiksel işlemler gerçekleştirmektedirler (Karasar, 2000: 147-154; Turgut, 1990: 38-44; Öz-

* Yrd. Doç. Dr. DEÜ. BEF. İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı

** Yrd. Doç. Dr. DEÜ. BEF. İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

*** Arş. Gör. DEÜ. BEF. İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı

**** DEÜ BEF İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

çelik, 1992: 40-54). Bu çalışmalar bir "bilimsel çalışmanın" olmazsa olmaz önkoşulunu oluşturmaktadır. Ancak her çalışma tüm bu ön hazırlıklara rağmen belli "sayılılara da (varsayım)" dayanmak zorunda kalmaktadır. Sayılılar, kanıtlanmasına gerek görülmeden doğru olarak kabul edilen yargılardır ve araştırma için önemlidirler. Çünkü, Karasar'ın (2000:71) da vurguladığı gibi bunlar bir binanın temelleri gibidir. Sayılıları sağlam olmayan araştırma temeli çürük bir binaya benzer. Lisansüstü çalışmalar için öğretmenlere uygulanan anketlerde genelde yaygın olarak rastlanan bir sayıltı, anketlere/ölçeklere verilen yanıtların "kişilerin gerçek görüşlerini" yansıttığıdır. Bu sayılıtının ne kadar gerçeği yansıttığı bilinmemektedir. Çünkü, çoğu araştırmada nicel araştırma yöntemleri, onların bulgularını destekleyici nitel araştırma yöntemlerinden elde edilen verilerle desteklenmemektedir. Son yıllarda ülkemizde her iki yöntemi bir arada kullanan araştırmaların artması sevindirici bulunmaktadır (Kaptan ve Korkmaz, 2001 a-b; Korkmaz, 2001; Ev, 2003).

Bu araştırmanın çıkış noktasını da, öğretmenlerin kendilerine uygulanan anket/ölçeklere gerçek görüşlerini yansıtıp yansıtamadıklarının irdelenmesi oluşturmuştur. Çalışmanın amacı; MEB'e bağlı ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında yürütülen lisansüstü araştırmalarda uygulanan anket çalışmalarına yönelik öğretmen görüşlerinin nitel araştırma yöntemleriyle irdelenmesi olarak belirlenmiştir.

Problem: Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda yürütülen lisansüstü çalışmalarda anket uygulanmasına yönelik öğretmen görüşleri nelerdir?

Alt Problemler:

1. Öğretmenler, lisansüstü çalışmalarda anket uygulanmasının nedenleri olarak hangi görüşlere sahiptirler?
2. Öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar gerçek görüşlerini yansıtmakta mıdır? Bu durumun nedenleri nelerdir?
3. Öğretmenler, anketlere yanıt vermek veya yüz yüze görüşmeler yapmak arasında bir seçim yapmaları gerekse hangisini tercih etmektedirler? Bu tercihlerinin nedenleri nelerdir?
4. Öğretmenler, anketleri yanıtlarken tüm soruları okuyarak değerlendirebilmekte ve görüşlerini tam olarak aktarabilmekte midirler ?
5. Öğretmenler, anketleri yanıtlarken ortam özelliklerinden etkilenmekte midirler?
6. Öğretmenler, anketlere yanıt verirken kendilerini nasıl hissetmektedirler?
7. Öğretmenler uygulanan anket sonuçları hakkında

bilgi edinmek istemekte midirler? Bilgi istemelerinin amacı nedir?

8. Öğretmenlerin, okullarında anket uygulanması sırasında herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsüne bağlı olarak yürütülmüş olan ankete dayalı lisansüstü çalışmalara katılmış olan öğretmenleri kapsamaktadır. Enstitü 1992 yılında kurulmuş olup, bugüne kadar yaklaşık 300 Lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) çalışması yürütülmüştür.

Örneklemin Seçimi: Nitel bir araştırma yöntemi kullanılacağından, yukarıda belirtilen sayıdaki örnekleme ulaşılması düşünülmemiştir. Bunun yerine daha sınırlı sayıdaki örnekleme derinlemesine bütüncül bir araştırma tercih edilmiştir. Bu amaçla, Enstitüden elde edilen veriler (tez uygulaması için izin alınan okul isimleri) ve son dönemde bitmiş yüksek lisans ve doktora tezlerinde yer alan okul isimleri incelenmiştir. Elde edilen listelerden araştırmacılarca üç ilçe (Buca, Bornova ve Konak) seçkisiz yöntemle belirlenmiştir. Daha sonra bu okullar için Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmış (Mayıs 2003) ve ulaşılabilen 11 okulda Mayıs ve Haziran aylarında uygulama gerçekleştirilmiştir. Örneklemdaki öğretmenlerin okullara göre dağılımı Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Örneklemin Özellikleri

İlçe	Okul sayısı	Cinsiyet		Toplam
		Bay	Bayan	
Buca	8	2	6	8
Bornova	2	14	26	40
Konak	1	2	2	4
Toplam	11	18	34	52*

* Yönetici, rehber öğretmen, branş ve sınıf öğretmenlerinin tümü Öğretmenler olarak tanımlanmıştır.

Örneklemdaki öğretmenlerin yaş ve kıdem durumları da incelenmiştir. Yaşları; 22-32 arası olanlar 13 kişi, 33-42 arası olanlar 18 kişi ve 43 yaş üstü olanlar da 21 kişidir. Öğretmenlerin kıdemleri incelendiğinde; 1-10 yıl arası kıdemliler 16 kişi, 11 yıl- 20 yıl arası 16 kişi, ve 21 yıl ve üstü de 20 kişidir. Öğretmenlere şimdye kadar kaç anket çalışmasına katıldıkları da sorulmuştur. Toplam da 1-4 arasında ankete cevap verenler 27 kişi ve 5' ten fazla ankete cevap verenler de 25 kişidir.

* Yrd. Doç. Dr. Abbas Türnüklü, Yrd. Doç. Dr. Esin Şahin Pekmez, Yrd. Doç. Dr. Elif Türnüklü

Veri Toplama Aracının / Görüşme Formunun Geliştirilmesi: Lisansüstü çalışmalar için öğretmenlere uygulanan anketlerin onların gerçek görüşlerini yansıtmadığını araştırmak üzere geliştirilen "Görüşme formunun" hazırlanması aşamasında şu işlemler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle, kendileri anket uygulamış ve kendilerine anket uygulanmış araştırmacılar da dahil olmak üzere eğitimcilerle görüşülerek konu ile ilgili fikirleri alınmış ve alan literatürü (Yıldırım ve Şimşek, 2000; Bilgin, 1999 ve 2000, Mayring, 2000) incelenmiştir. Elde edilen verilere dayanılarak, araştırmacılar tarafından 14 sorudan oluşan bir ön görüşme formu geliştirilmiştir. Bu form üniversitede görev yapan üç alan uzmanına¹ gösterilerek incelemeleri istenmiştir. Onlardan gelen öneri ve düzeltmelere göre oluşturulan form, araştırmacılar tarafından tekrar düzenlenerek 12 maddelik bir "yarı yapılandırılmış görüşme formu" elde edilmiştir.

Uygulamanın Yapılması / Verilerin Toplanması: İzmir iline bağlı üç ilçeden seçilen bu 11 okulda, dört araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, veriler toplanmıştır. Verilerin toplanması sırasında okuldaki yönetici ve öğretmenlerle konuşarak gerekli izinler alınmış, bunu takiben görüşmeler daha önce anket çalışmalarına katılmış olan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir.

Yüzyüze yapılacak bu görüşmelerin 25-40 dakika arasında sürebileceği öğretmenlere açıklanmış ve gönüllü katılımcılarla uygulama yapılmıştır. Görüşmeler sırasında ses kayıt cihazından yararlanılmış, ancak bazı öğretmenlerin yanıtlarının kayıt edilmesine karşı çıkmaları üzerine araştırmacılar tarafından sorular yönlendirilmiş, sondaj sorularıyla desteklenmiş ve yanıtlar yazı ile kaydedilmiştir. Bu süreçte, mümkün oldukça rahat ve yüzyüze iletişim imkanlarının olduğu ortamlar yaratılmaya çalışılmıştır. Sonuçta; 11 okuldan toplam 52 öğretmen ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Teyp kayıtlarının deşifresi de iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı yapılarak, yanıtların yazıya dökümünün güvenilirliği kontrol edilmiştir.

Verilerin Analizi: Araştırmada toplam 52 öğretmene uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formları, içerik analizi yolu ile analiz edilerek yorumlanmaya çalışılmıştır. İçerik analizinde; birbirine benzeyen veriler belirli kavram ve temalar çerçevesinde toplanarak organize edilmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000:162; Bilgin, 2000:1).

Bu amaçla, araştırmacılar tarafından toplanan ve yazıya dökülen (teyp kayıtlarının deşifresi ile) görüşme formları iki araştırmacı tarafından analiz edilmiş ve kodlama güvenilirliği (uyuşum yüzdesi) % 86 olarak belirlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2000:169) bu oranın en az %70 olması gerektiğini belirttiğinden, araştırmada elde edilen sayının yeterli olduğu düşünülmektedir.

Verilerin kodlanması sırasında her madde (12 soru)

kendi içerisinde ayrı ayrı ele alınmıştır. Kodlamalar verilen cevaplardan, anlamlı bütün oluşturan biçimlerin ifadesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Kodlar bazen bir kelime, bazen de birkaç kelimeden oluşmuş ifadeler şeklinde belirlenmiştir. Kodlamada kelime/rakamlar kullanılarak araştırmacılar arasındaki güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır.

Kodlamada kullanılan yol, Yıldırım ve Şimşek'in (2000:165-166) Strauss ve Corbin (1990)'den aktardıkları "Verilerden çıkan kavramlara göre yapılan kodlama" dır. Bu tür kodlamada verilerin analizi sırasında kodlamalar oluşturulmaktadır. Araştırmacılar verileri satır satır okuyarak boyutları saptamakta ve kodlamaları oluşturmaktadır. Tümevarımcı analizle elde edilen bu kodlar doğrudan verilerden üretilmektedir. Veriler incelendikçe, analiz edildikçe yeni kodların çıkması, listenin zenginleşmesi ya da önceden düşünülen bazı kodların listeden çıkarılması mümkün olabilmektedir.

Araştırma sırasında, iki araştırmacının oluşturduğu kodlamalar birbirine uyum gösterse de, tüm örneklem içinde diğerlerinden farklı bir görüş belirten bir tek bireyin bile varlığı, yeni bir kodlamanın oluşturulmasına yol açmaktadır. Bu durum, nitel araştırmanın yapısında yer alan doğal ortama duyarlılık, bütüncül yaklaşım, insan doğasının karmaşık ve çok boyutlu yapısını yansıtmaya, farklılıkları ortaya koyabilme özelliklerinin yansımaları olarak düşünülebilir.

Kodlama işlemleri bittikten sonra kodlar, alt problemlerin içeriğine bağlı olarak temalar- kategoriler altında toplanmış ve öğretmenlerin verdikleri cevaplar tekrar okunarak frekanslar hesaplanmıştır. Bu sırada birbirini içeren/destekleyen tarzda hazırlanan sorulara öğretmenlerin verdikleri cevaplar aynı kategoriler altında toplanmıştır. Bunun sonucu olarak da görüşme formundaki 2. ve 10 soru, 3. soru ile 5. soru ve 6. ve 9. soruların cevapları birlikte analiz edilmiş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen veriler alt problemler bazında ele alınarak tartışılacak ve yorumlanacaktır.

Alt Problem: Öğretmenler, lisansüstü çalışmalarda anket uygulanmasının nedenleri olarak hangi görüşlere sahiptirler?

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler sırasında, sorulan 2 ve 10. sorular, onların lisansüstü çalışmalarda anket uygulanmasının nedenlerini araştırmaya yönelik olduğundan kodlama ve kategorileştirme çalışmaları sırasında birleştirilerek analiz edilmiştir. Tabloların içerisinde tüm kategorilerin alt kodlamalarına yer vermek mümkün olmadığından da, en önemli/en sık görülenler ele alınmıştır.

Tablo 2'de "öğretmenlerin kendilerine anket uygulanmasına ilişkin görüşlerinin dağılımı" verilmektedir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Kendilerine Anket Uygulanma Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Olumlu Yöndeki Yaklaşımlar		
Bilgi (Veri) toplama amacıyla	45	86.5
Bireylerin görüşlerini alma amacıyla	19	36.5
Geniş kitlelere ulaşabilme amacıyla	17	32.7
Çözüm yolları geliştirme amacıyla	17	32.7
Sorun belirleme amacıyla	7	13.4
Geçerli ve güvenilir sonuçlar elde etme amacıyla	7	13.4
Gelecekteki çalışmalara kaynak oluşturma amacıyla	7	13.4
Anketlerin uygulanmasının kolay olması nedeniyle	7	13.4
2. Olumsuz Yöndeki Yaklaşımlar		
Niçin uygulandığını bilmeyenler	1	1.9
Bir bilgi sağladığını düşünmeyenler	2	3.8

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

Tablo 2'den de görüleceği gibi öğretmenler kendilerine uygulanan anket çalışmalarının nedenleri konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Öğretmenler, anketlerin uygulanma amacının uygulayan açısından veri toplama, geniş kitlelere ulaşabilme, kolaylıkla uygulanarak çözüm yolları geliştirme gibi farklı şekillerde belirtmişlerdir. Olumlu yöndeki görüşlerin fazla olması sevindirici bulunmuştur. Özellikle de anket uygulamalarının bilimsel araştırma yöntemlerinin veri toplama yollarından biri olduğu fikrine sahip oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak; öğretmenlerin lisansüstü çalışmalarda kendilerine anket uygulanmasının nedenleri hakkında olumlu yönde ve bilimsel temellere dayanan düşüncelere sahip oldukları söylenebilir.

Alt Problem: Öğretmenlerin anketlere verdikleri cevaplar gerçek görüşlerini yansıtmakta mıdır? Bu durumun nedenleri nelerdir?

Bu alt probleme yönelik hazırlanan 3. ve 5. sorular birleştirilmiştir. Öğretmenlerin lisansüstü anket uygulamalarında, anketlere verdikleri yanıtların gerçek görüşlerini yansıtmayı yansıtmadığını irdeleyen bu sorulara verilen yanıtların dağılımı Tablo 3' de verilmektedir.

Tablodan da görüldüğü üzere anketlerde gerçek görüşlerini yansıtabildiklerini söyleyen öğretmenlerin sayısı, kısmen yansıttıklarını söyleyenlerden fazladır. Ancak bu fazlalık (% 59.9) bilimsel çalışmalar açısından ele alındığında yeterli görülmez. Çünkü, lisansüstü düzeyde anket yolu ile yapılan birçok çalışma; öğretmenlerin anketlere

Tablo 3. Öğretmenlerin Gerçek Görüşlerini Yansıtabilme Durumları

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Evet, gerçek görüşlerimi yansıtabilirim	31	59.9
2. Gerçek görüşlerini yansıtabilmelerinin nedeni		
Çalışmayı önemli görüp kendini sorumlu hissetme	20	38.4
İsim yazılmadığı için kendini rahat hissetme	4	7.7
Çalışmayı yapan kişi için önemli olduğunu düşünme	4	7.7
3. Gerçek görüşlerimi kısmen yansıtabilirim	21	40.4
4. Kısmen yansıtabilmelerinin nedenleri		
Anketteki soruların niteliği.seçeneklerin yetersizliği nedeniyle	19	38.3
Konu hakkında bilgi sahibi olmaması nedeniyle	3	5.7
5. Olumsuz düşünce ve diğer nedenler		
Zaman yetersizliği nedeniyle (Teneffüs vb)	2	3.8
Anket çalışmalarını önemsememe	1	1.9
Yorgun olma	1	1.9
Belli bir düşünceyi empoze etme	1	1.9

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

verdikleri cevapların kendi "gerçek görüşlerini yansıttıkları" sayılına dayanmaktadır. Bu araştırmanın amacı da sayıtların gerçekliğinin tartışılmasıdır. Çalışmadan elde edilen bulgular bu gerçekliği yansıtmaya oranının ancak % 60 civarında olduğunu ortaya koymaktadır. Sayıtların bilimsel bir çalışma için önemi bilinmektedir. Bu nedenle, son yıllarda giderek artan sayıda farklı araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı (çeşitleme- triangulation) ve verilerin birbirleriyle karşılaştırıldığı çalışmaların artması, yapılan bu çalışmaların geçerlik-güvenirliğini artırmada önemli görülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000:25).

Kısmen kendi görüşlerini yansıtabilmelerinin nedenlerini açıklamaya çalışan öğretmenlerin ortak görüşlerinin "soruların niteliğinde" yoğunlaştığı görülmektedir. Kısmen yanıt veren 21 kişiden 19'u soru niteliği, soruların ifadelerinin net olmayışı, seçeneklerin yetersizliği şeklinde yorumlarda bulunmuşlardır. Bu durumda ankette yer alan soruların hazırlanmasına biraz daha özen gösterilmesi gerektiği düşünülebilir. Ayrıca, öğretmenlerin konu alanıyla ilgilerinin olmaması da bir neden olarak görülmektedir. Anketlerde kendi görüşlerini kısmen yansıtabildiklerini söyle-

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Yürütülen Lisansüstü Çalışmalara Yönelik Öğretmen Görüşleri

yeniler arasında toplamda sadece 5 kişi (%9.6) olumsuz görüşe sahiptirler. Bu da sevindirici bulunmuştur.

Alt Problem: Öğretmenler, anketlere yanıt vermek veya yüz yüze görüşmeler yapmak arasında bir seçim yapmaları gerekse hangisini tercih etmektedirler? Bu tercihlerinin nedenleri nelerdir?

Öğretmenlere kendilerine anket uygulanmasını mı, yoksa yüz yüze görüşmeyi mi tercih ettikleri sorulduğunda verilen yanıtların dağılımı Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Anket ya da Yüz yüze Görüşmeyi Tercihlerine Ait Görüşleri

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Anketi tercih edenler	13	25
2. Anketi tercih etme nedenleri		
Yanıtlaması rahat ve kolay	9	17.3
Görüşmeyi yapmanı tanımadığı için rahatsız olma	6	11.5
Zaman serbestliği	4	7.7
Soruları okuyarak daha iyi anlama	3	5.7
Yüz yüze açıklamayacak soruları yanıtlatabilme	2	3.8
3. Fark etmez	8	15.4
4. Yüz yüze görüşmeyi tercih edenler	31	59.6
5. Yüz yüze görüşmeyi tercih nedenleri		
Sorulara açıklık getirebilme	18	34.6
Sohbet ortamı gibi rahat olma	15	28.8
Sınırlama olmadan kendini ifade edebilme	8	15.4
Daha ciddiye alma / Sağlıklı cevap verme	6	11.5
Daha verimli olma	6	11.5

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

Tablodan da görülebileceği gibi öğretmenler yüz yüze görüşmeyi daha çok tercih etmektedirler. Fark etmez diye cevap verenleri de eklediğimizde yaklaşık % 75'lere varan bir oran elde edilmektedir. Oysa aynı durumu anket yönünde düşünürsek (25+15 = 40) bu oranın % 50'ye, yani yarıya bile ulaşamadığı görülmektedir. O halde öğretmenlerin, günümüzde yaygınlaşan nitel araştırma yöntemlerine doğru bir yönelimlerinin olduğu söylenebilir.

Yüz yüze görüşmeyi tercih ettiklerini ifade eden öğretmenler, özellikle sorulara açıklık getirebilme ve daha rahat yanıtlatabilme fırsatı elde ettiklerini belirtmişlerdir. Bu da, araştırmamızın çıkış noktasını desteklemekte ve böylece nitel araştırmaların daha geçerli ve güvenilir verilere ulaş-

mada yol gösterici olduğu düşünülmektedir.

Anketi tercih ettiklerini belirten öğretmen grubunun çoğunluğunun "anketin yanıtlanmasının kolay ve rahat" olduğunu söylemesi önemli görülmüştür. Öğretmenlerin, anket yanıtlarken "Zamanı serbest" kullanabilme rahatlığı, ayrıca, "yüz yüze görüşmeyi tanımadığı kişilerle gerçekleştirdiği için rahatsız olup bazı soruları cevaplayamamaları", anketi tercih etmelerinin diğer önemli nedenleri arasında sıralanabilir. Bu bulguların, bilimsel çalışmaları yürüten araştırmacılar açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Sonuç olarak, çağımızda gittikçe artan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan "yüz yüze görüşme yapma" yolunun, "anket uygulamalarına" göre tercih edilmesi olumlu bulunmuştur. Ancak, tek başına bir veri toplama yolunun kullanımı yerine farklı tekniklerin bir arada kullanılmasının, yapılan çalışmanın sağlıklı sonuçlara ulaşmasında daha olumlu olacağı düşünülmelidir.

Alt problem: Öğretmenler, anketleri yanıtlarken tüm soruları okuyarak değerlendirebilmekte ve görüşlerini tam

Tablo 5. Öğretmenlerin Anketleri Okuyup Değerlendirebilme Düzeyleri

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Evet, tüm soruları okuyup değerlendirdim	25	48.0
2. Kısmen okuyup değerlendirebildim	27	51.9
3. Boş bıraktığım soru olmadı	23	4.2
4. Bazen boş bıraktığım soru oldu	29	55.7
5. Boş bırakma nedenlerim		
İlgi alanım olmayan sorular vardı	9	17.3
Seçenekler yetersizdi	8	15.3
Zaman yetersizdi	7	13.4
Anlaşılamayan soruları boş bıraktım	5	9.6
Gereksiz ve tekrarlayan sorular vardı	5	9.6
6. Soruların tümünü anlayabildim	14	26.9
7. Soruların bazılarını anlayamadım	37	71.0
8. Soruları anlayamama nedenlerim		
Anlaşılamayan ifadeye sahip sorular	18	34.6
Bilgim ve ilgi alanım olmayan sorular	12	23.0
Yabancı terim ve bilmediğim kavramları içeren sorular	9	17.3
Mantık hataları içeren sorular	4	7.7
Birbirine yakın ve bağlantılı sorular	4	7.7
Açık uçlu sorular	3	5.7
Likert tipi sorular	2	3.8

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

olarak aktarabilmekte midirler ?

Görüşme formunda yer alan 6. ve 9. sorular benzer noktalara değindiğinden birleştirilerek analiz edilmiştir. Öğretmenlerin anketleri yanıtlarken tüm soruları okuyarak değerlendirebilmelerine ilişkin görüşlerinin dağılımı da Tablo 5’de verilmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi öğretmenler, anketlerdeki tüm soruları okuyup değerlendirme konusunda ortalama bir görüş içerisindeyler. Kısmen okuyup değerlendirebildim diyenlerin sayısının, evet okuyup değerlendirebildim diyenlerden fazla olması, anket sorularıyla ilgili olumsuz görüşün ağır bastığını göstermektedir. Bunun nedenlerine ilişkin sondaj soruları olan “boş bırakma” ve “anlayamama nedenlerini” içeren 5. ve 8. kategorilerin yanıtları Tablo 5’den incelendiğinde benzer ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Öğretmenler “ifadeleri bozuk”, “ilgi alanı olmayan”, “yetersiz seçenekli”, “yabancı terim ve kavramları” içeren soruları anlamakta ve değerlendirmekte zorlandıklarını açık bir şekilde vurgulamaktadırlar. Bu bulgular, ikinci alt problemde ortaya çıkan “soruların niteliğinin” önemli oluşu görüşüyle uyum içerisinde görülmektedir.

Anlaşılamayan soruların yer aldığı anketlerin uygulanması sonunda, istenilen geçerli anket dönütlerinin elde edilemediği düşünülürse, anket hazırlamaya yönelik çalışmaların önemi daha da ortaya çıkacaktır. Anketlerin hazırlanış aşamaları, örneklem seçimi, okullara ulaşma, anket uygulama, toplama, verileri kodlama gibi araştırma süreçleri göz önüne alındığında, “yarım” ya da “geçersiz” dolmayan anketlerin ne kadar sorun olduğu görülecektir.

Öğretmenler, görüşme sırasında sorulan 9. soruya verdikleri yanıtlarda da benzer ifadeler söylemişlerdir. Özellikle kendilerine sıkıcı gelen soruların başında “derecelendirilmiş sorular” (15 kişi %28.8) ve “açık uçlu sorular” (15 kişi %28.8) ile “tekrarlayan sorular” (8 kişi %15.4) gelmektedir. Ayrıca öğretmenler (6 kişi %11.5) “çok sorulu anketleri” doldurmaktan da sıkıldıklarını ifade etmişlerdir.

Soruların tipi, hazırlanışı, ifadelendirilişi, kullanılan terim ve kavramlar, seçeneklerin düzenlenişi öğretmenlerin anketlere yaklaşımını, dolayısıyla da araştırmanın niteliğini etkilemektedir.

Alt Problem: Öğretmenler, anketleri yanıtlarken ortam özelliklerinden etkilenmekte midirler?

Öğretmenlerin anketleri yanıtlarken ortam özelliklerinin kendilerini etkilemesine ilişkin görüşlerinin dağılımı Tablo 6’da verilmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi, öğretmenlerin %23’ü anketleri doldurma sırasında buldukları ortam koşullarından etkilenmediklerini belirtirken, yaklaşık %75’i değişik faktörlerden etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu faktörleri kategorilere ayırdığımızda, öğretmenlerin çoğunlukla fiziksel koşulların kendilerini etkilediğini, özellikle de “sessiz, sakin, gürültüsüz” bir ortamı tercih ettiklerini görmek-

Tablo 6. Ortam Özelliklerinin Anket Uygulamasına Etkileri

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Ortamdan etkilenmem	12	23.0
2. Ortamın fiziksel özellikleri beni etkiler		
Sessiz ve sakin bir ortam olmalı	35	67.3
Rahat ve sıcak bir ortam olmalı	10	19.2
Aydınlık bir ortam olmalı	2	3.8
3. Kişisel/ruhsal nedenlerle etkilenirim		
Anketi yanıtlarken yalnız olmalıyım	10	19.2
Dikkatimi toplamalı, konsantre olmalıyım	9	17.3
Psikolojik durumum iyi olmalı	6	11.5
İşlerimin arasında öncelik sırası önemlidir	2	3.8
Yorgun olmamalıyım	2	3.8
4. Zamanımın olması önemlidir	7	13.4

* Bir kişi birden fazla görüş belirttiği için N=52’den fazla olmaktadır.

teyiz. Ayrıca öğretmenler, teneffüslerde, kalabalık ve gürültülü öğretmenler odasında anket yanıtlamayı verimli bulmadıklarını söylemişlerdir. Bu görüş kişisel faktörler arasında grupladığımız “yalnız olma”, “dikkati toplama” “psikolojik durum” gibi ifadeler ile de desteklenmektedir. Teneffüslerde acele ile anket cevaplamanın “zaman yetersizliği” boyutunu dile getiren 7 öğretmenin de (%13.4) benzer çekinceleri söylemek istedikleri düşünülebilir. Kırk dakikalık yorucu bir dersten sonra 10-15 dakikalık teneffüste dinlenmek isteyen öğretmenlere çoğu zaman bir “angarya” gibi gelen ve yararını doğrudan göremediği anketleri doldurmasının istenmesi bu görüşlerin oluşumuna yol açabilmektedir.

Sonuç olarak, öğretmenlerin anketleri doğru, gerçekçi ve rahat bir şekilde yanıtlaması isteniyorsa, onlara yukarıda açıkladıkları “uygun ortamların” sağlanmasının önemli ve gerekli olduğu söylenebilir.

Alt Problem: Öğretmenler, anketlere yanıt verirken kendilerini nasıl hissetmektedirler?

Öğretmenlerin anketlere yanıt verirken kendilerini nasıl hissettikleri konusundaki sorulara yanıtlarının dağılımı da Tablo 7’de verilmektedir.

Tablodan da görüldüğü gibi öğretmenlerden olumlu yönde görüş belirtenler, olumsuz görüş belirtenlere göre daha fazladır. 52 öğretmenden 27’si (% 51.9) “kendilerini rahat hissettiklerini”; 14’ü (%26.9) “ faydalı olduğunu düşünerek mutlu olduklarını” ve 11 kişi de (%21.1) “görüşüne değer verildiği için hoşlandıklarını” ifade etmişlerdir. Oysa olumsuz yöndeki görüşlerin frekansları oldukça düşüktür ve genelde “uzun anketlerden sıkılma”; “ödev verilmiş çocuk gibi hissetme” ve “anketleri önemsememe” şeklindeki görüşlerin ifade edildiği görülmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Okullarda Yürütülen Lisansüstü Çalışmalara Yönelik Öğretmen Görüşleri

Tablo 7. Öğretmenlerin Anket Uygulanması Sırasında Hissettikleri

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Olumlu yöndeki görüşler		
Kendini normal-rahat hissetme	27	51.9
Faydalı olacağını düşünerek mutlu olma-iyi hissetme	14	26.9
Görüşüne değer verildiği için hoşlanma	11	21.1
Yeni şeyler öğrenme şansı	3	5.7
2. Olumsuz yöndeki görüşler		
Uzun anketlerden sıkılma	5	9.6
Ödev verilmiş çocuk gibi hissetme	4	7.7
Anketleri-çalışmaları önemsememe / gereksiz görme	4	7.7
Yetersiz seçeneklerden sıkılma	3	5.7
Kendini sınavda gibi hissetme	2	3.8

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

Sonuç olarak; öğretmenlerin, yapılan görüşmede 2. ve 4. alt problemlerde belirttikleri zaman ve soru niteliği ile ilgili olumsuz görüşlerine rağmen, bu çalışmalar sırasında kendilerini çoğunlukla rahat hissettikleri ve olumlu görüşe sahip oldukları söylenebilir.

Alt Problem: Öğretmenler uygulanan anket sonuçları hakkında bilgi edinmek istemekte midirler? Bilgi istemelerinin amacı nedir?

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde en çok dile getirilen noktalardan birisi de, kendilerine bu tür anketlerin sıklıkla uygulanmasına rağmen dönütlerini alamadıklarıdır.

Tablo 8. Anket Dönütleri ile İlgili Görüşler

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Bilgi verilmedi	15	28.8
2. Bilgi verilmesini isterim	47	90.3
3. Bilgi verilmesini isteme nedenleri		
Eksiklerini görerek kendini geliştirme	21	42.2
Kendi görüşlerini diğerleriyle karşılaştırma	16	30.7
Alanıyla ilgili bilgi edinme	11	21.1
Sonuçları öğrenmek isteme-merak	10	19.1
Sonuçları kullanabilme, örnekler verme	7	13.4
Gelecekteki çalışmalara yönelik isteklilik	4	7.7
4. Hiçbir işime yaramaz	3	5.7

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

Araştırma sırasında kendilerine yöneltilen bu konudaki sorulara öğretmenlerin verdikleri yanıtların dağılımı da Tablo 8'de verilmektedir.

Öğretmenlerden, kendilerine uygulanan anketlerin sonuçlarına ilişkin dönütler verilmesini isteyenlerin toplamı 47 kişi iken, olumsuz yönde "hiçbir işime yaramaz" ifadesini kullananların sadece 3 kişi (%5.7) olması dikkat çekici bulunmuştur. Kendilerine verilen bu dönütlerden/bilgilerden nasıl yararlanacakları sorulduğunda ise öğretmenler, "eksiklerini görerek kendilerini geliştirebileceklerini" ve "kendi görüşünü diğerleriyle karşılaştırabileceklerini" ifade etmişlerdir. "Alanıyla ilgili bilgi edinme" ve "Çalışma sonuçlarını merak etme" görüşleri ise diğer dönüt isteme nedenlerindedir.

Sonuç olarak; öğretmenler kendilerine uygulanan anket çalışmalarının dönütlerini almak istemişler ve bunların kendilerine farklı açılardan yararlı olabileceğini belirtmişlerdir.

Alt Problem: Öğretmenlerin, okullarında anket uygulanması sırasında herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin görüşleri nelerdir?

Görüşme sırasında sorulan en son soru ise anket çalışmalarının uygulanmasının okullarda bir sorun yaratıp yaratmadığı idi. Öğretmenlerin sorulara verdiği cevapların dağılımı Tablo 9' da verilmektedir.

Tablo 9. Öğretmenlerin Okullarında Anket Uygulanması Sırasında Karşılaştığı Sorunlar

Kategoriler / Öğretmen Görüşleri	f*	%
1. Sorun yaratmaz	47	90.3
2. Bazı sorunlar olabilir/ Nedenleri		
Zaman yetersizliği	7	13.4
İdarenin tutumu önemli	2	3.8
Çok uzun anketlerde sıkılma	1	1.9
Cevap sınırlaması varsa geçiştiririm	1	1.9

* Bir kişi birden fazla görüş belirlediği için N=52'den fazla olmaktadır.

Tablodan da görüldüğü gibi öğretmenlerin büyük çoğunluğu (47 kişi - %90.3) anket uygulamalarının okullarında "sorun yaratmadığını" söylemişlerdir. Bu durum yaygın olarak uygulanmakta olan anket çalışmalarını açısından olumlu bulunmuştur.

Bazı sorunlar olabileceğini belirten öğretmenlerin de; "zaman yetersizliğinden", "idarenin tutumundan" yakın oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak, öğretmenler okullarında anket uygulanmasının eğitim öğretim açısından sorun yaratmadığını belirtmişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğretmenlerin lisansüstü araştırmalarda uygulanan anket çalışmalarına yönelik görüşleri ve bunlara dayanılarak yapılan öneriler aşağıda kısaca özetlenmektedir.

- Öğretmenler, kendilerine anket uygulanmasının nedenleri hakkında genelde olumlu yönde görüşlere sahiptirler. Anket çalışmalarının bilimsel amaçlı veri toplama, geniş kitlelere ulaşılarak sorun belirleme ve çözüm yolları geliştirme amaçlı yapıldığını düşünenlerin, olumsuz yönde görüş sahibi olanlardan daha fazla oluşu sevindirici bulunmuştur.
- Öğretmenlerin yaklaşık % 60'ı anketlere kendi görüşlerini yansıtabildiklerini belirtmişlerdir. Bu oran, anketlerin dayandığı "sayılılar" açısından yeterli görülmebilir. (Özellikle, soruların niteliği, seçeneklerin yetersizliği, alan bilgisi gerekliliği, anlaşılamayan ifadelerin düzeltilmesinin gerekliliği öğretmenlerce vurgulanan olumsuz yöndeki ifadelerdendir). Bu oranın yükseltilebilmesi ve çalışmaların dayandığı temellerin sağlamlaştırılabilmesi için anketlerin hazırlanışına daha fazla özen gösterilmesi önerilmektedir.
- Öğretmenlerin %60'ının yüzyüze görüşmeleri tercih etmesi araştırmada ulaşılan bulgulardandır. Özellikle, kendilerini rahatlıkla ifade edebilmeleri ve anlayamadıkları soruları açıklayabilmeleri göz önüne alındığında, ileride yapılacak çalışmalarda anket vb. ölçeklerin yanı sıra görüşme, gözlem gibi nitel araştırma yöntemlerinin de kullanılması önerilmektedir.
- Yukarıda da vurgulandığı gibi anketler hazırlanırken soruların yazımına özen gösterilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Öğretmenlerin ankette anlayamadıkları ve boş bıraktıkları sorular için genelde bu nedenleri göstermeleri dikkat çekici bulunmuştur.
- Öğretmenler anket uygulanması sırasında genelde (%67) rahat bir ortamı ve yalnız olmayı tercih ettiklerini, böylece anketleri daha kolay yanıtlayabildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin bu tercihlerinin, anket uygulayıcılarına yol gösterici olduğu düşünülmektedir. Şöyle ki; rahat bir ortam ve zaman sürecinde yanıtlanan anketlerin daha "gerçek görüşleri" yansıtabileceği göz önünde bulundurulurken, gelecekteki ankete dayalı çalışmalarda "uygun ortam koşullarının" sağlanması için gerekli önlemlerin alınması önerilebilir.
- Öğretmenler genelde okullarında anket uygulanmasının bir sorun yaratmadığını düşünmekte ve anket uygulanması sırasında kendilerini rahat ve bilimsel bir çalışmaya katkıda buldukları için

mutlu hissetmektedirler.

- Öğretmenlerin en çok vurguladıkları konu, kendilerine anket sonuçları ile ilgili "dönüt" verilmemesidir. Onlar bu dönütleri, eksiklerini görerek kendilerini geliştirmede, karşılaştırma yapmada vb. kullanacaklarını belirtmişlerdir. Üniversiteler MEB ile anlaşarak kendi çalışmalarını onlardan izin almakta ancak, çalışmaların sonuçları MEB'a bildirilmemektedir. Anket sonuçları konusunda MEB ve öğretmenlerin bilgilendirilmesinin, yapılacak gelecekteki çalışmalara gönüllü katılımın artması yönünde katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu yolla daha geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilerek, lisansüstü çalışmaların bilimsel temellere dayanması sağlanabilir.
- Sonuç olarak; bu araştırmanın da bulguları ışığında nicel araştırmaların nitel araştırmalarla desteklenmesi ve bu tür çalışmalara ait sonuçların araştırmanın yürütüldüğü okullara ya da bağlı buldukları Milli Eğitim Müdürlüklerine iletilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Dilek (2002). "1992 ve 2001 Öğretim Yıllarındaki İlköğretim Fen Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri (İzmir İli Örneklemi)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- BALCI, Ali (2001). **Sosyal Bilimlerde Araştırma**. 3. Baskı, Ankara: Pegem-A Yayınevi.
- BİLGİN, Nuri (1999). **Sosyal Psikolojide Yöntem ve Pratik Çalışmalar**, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- BİLGİN, Nuri (2000). **İçerik Analizi**, İzmir: Ege Üniversitesi Yayını.
- EV, Emre. (2003). "İlköğretim Matematik Öğretiminde Çalışma Yaprakları İle Öğretimin Öğrenci ve Öğretmenlerin Derse İlişkin Görüşleri Ve Öğrenci Başarısına Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- HAMURCU, Hülya (2000). "İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenlerinin Araç-Gereç Kullanımı ve Bu Açından İl Eğitim Merkezi Çalışmalarının Değerlendirilmesi (İzmir Örneği)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- KAPTAN, F ve Korkmaz, H. (2001a). Çoklu Zeka Kuramı Tabanlı Fen Öğretiminin Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisi, **IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara: M. E. Basımevi, [169-174].
- KAPTAN, F ve Korkmaz, H (2001b). İşbirliğine Dayalı Fen Öğretiminin Öğretmen Adaylarının Özyeterlik Düzeylerine Etkisi, **IV. Fen Bilimleri Eğitimi Kongresi Bildiri Kitabı**, Ankara: M. E. Basımevi. [206-210].
- KORKMAZ, Hünkar (2001). Çoklu Zeka Kuramı Tabanlı Etkin Öğrenme Yaklaşımının Öğrenci Başarısına ve Tutumuna Etkisi, **Eğitim ve Bilim**, Cilt: 26, Sa: 122, [71-78].
- KARASAR, Niyazi (2000). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 10. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Ltd.
- KOZANDAĞI, İlhan (2000). "Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Okulları 4. ve 5. Sınıf Fen Bilgisi Öğretim Programlarında Karşılaşılan Sorunlar Ve Çözüm Önerileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- MAYRING, Philipp (2000). **Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş**, Çev: Adnan Gümüş, M. Sezai Durgun, Adana: Baki Kitabevi.
- ÖZÇELİK, Durmuş Ali (1992). **Ölçme ve Değerlendirme**, İkinci Baskı, Ankara: ÖSYM Yayını.
- YILDIRIM, Ali ve ŞİMŞEK, Hasan (2000). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- TURGUT, M, Fuat (1990). **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları**, Yedinci Baskı, Ankara: Saydam Matbaacılık.